

De Heksenbol

Op foto's vanaf de jaren '40 van de twintigste eeuw is in de voortuin van de pastorie een heksenbol te zien. Het gebruik van heksenbollen stamt uit een ver verleden. Men dacht dat een heks door het zien van haar eigen spiegelbeeld haar toverkracht zou verliezen. Ook zouden heksen in een spiegel kunnen worden ontmaskerd omdat zij helemaal geen spiegelbeeld zouden hebben. Heksen zouden hiervan zelf zo schrikken dat ze voor altijd zouden verdwijnen. Aan een heksenbol zou een dubbele functie kunnen worden toegekend:

1. preventief: als ergens een heks zou wonen, zou zij bij een blik in de heksenbol haar toverkracht verliezen en dus in feite geen heks meer zijn.

2. solverend: zou die persoon een heks blijven, dan zou ze door de confrontatie met zichzelf op eigen initiatief vertrekken.

Heksenbollen werden aangetroffen in boerderijen. Daar hingen ze bij de schoorsteen of onder de lamp. Wanneer en waarom een heksenbol voor het eerst op het Begijnhof werd geplaatst is niet geheel duidelijk. Misschien gebeurde dat aanvankelijk vanwege de beschermende werking ervan.¹ Mogelijk was het een stil protest van de begijnen tegen personen die hen van hekserij beschuldigden. De heksenbol zou ook kunnen worden gezien als een stille nagedachtens aan de vrouwen die van de dertiende tot de negentiende eeuw als 'ketter' of 'heks' waren veroordeeld en op gruwelijke wijze ter dood waren gebracht. De begijnen Lutgarde van Trier (1231), Aleidis van Kamerijk (1236) en Margherita Porete (1310) stierven hierdoor op brandstapels. De heksenbol staat nog ieder jaar buiten in de periode tussen IJsheiligen (11 t/m 15 mei) en Allerheiligen (1 november).

¹ Paus Innocentius VIII vaardigde op 5 december 1484 de bul *Summis desiderantes affectibus* uit waarin hij pauselijke goedkeuring gaf aan strenge maatregelen tegen personen die beschuldigd werden van magie en hekserij. Vervolgens schreef de Duitse dominicaan en inquisiteur Heinrich Institoris in 1487 het boek *Malleus Maleficarum* (de heksenhamer) dat lang een algemeen handboek bleef voor de berechting van vermeende heksen óók nadat de inquisitie en andere kerkelijke rechtbanken deze praktijken vaker afwezen. Om vrouwen die van hekserij werden beschuldigd te laten ontkomen aan de gevreesde vuur- of waterproef ontstonden bepaalde gebruiken. Een voorbeeld daarvan is de zogenaamde *heksenwaag*. Omdat men geloofde dat heksen geen gewicht zouden hebben werden vrouwen die van hekserij waren beschuldigd in Nederland vaak op een weegschaal geplaatst. Als dan bleek dat zij wél gewicht hadden konden zij van deze beschuldiging worden vrijgesproken. Waar de *heksenwaag* te pas kwam bij vrouwen die al wegens hekserij bij een officiële rechtbank waren aangeklaagd zou de *heksenbol* voor 'verdachte vrouwen' een preventieve werking kunnen hebben gehad om haar aan een serieuze aanklacht te laten ontkomen.